

دوفصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره دوم (پیاپی ۲۳)، پاییز و زمستان ۱۳۹۹

صص ۳۰۳-۳۲۸

بررسی مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه (مطالعه موردی لبنان)

نوع مقاله: پژوهشی

سوزناز نصیری^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۲۱

چکیده

قدرت نرم و مباحث مرتبط با آن از جمله مفاهیمی است که در دو دهه اخیر در مجامع علمی و آکادمیک مطرح گردیده و دانشمندان حوزه علوم سیاسی درصدد تشریح قدرت نرم، منابع قدرت نرم و عوامل تأثیرگذار در افزایش و کاهش قدرت نرم در سطح عمومی هستند لذا هر کشوری به واسطه داشتن شرایط و ویژگی‌های منحصر به فرد خود از لحاظ ژئوپولیتیکی، فرهنگی، تاریخی، اقتصادی و... دارای منابع متفاوت خواهد بود و لذا کارویژه‌های منابع و عوامل تأثیرگذار قدرت نرم در کشورهای مختلف متفاوت است. در ایران به عنوان کشوری با تمدن کهن و فرهنگ غنی که یکی از کشورهای مؤثر در عرصه جهانی از ابتدا تاکنون بوده است لزوم بازشناسی و معرفی و توجه به منابع قدرت نرم و همچنین شناخت عوامل جدید تأثیرگذار در افزایش قدرت نرم و یا عوامل تأثیرگذار در کاهش قدرت نرم وجود خواهد داشت. پس از شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۵۷ تغییری اساسی در منابع قدرت نرم ایران حاصل گردید، ایران به واسطه پیشینه تاریخی و داشتن فرهنگ و تمدن باستانی همواره در ذهن جهانیان به عنوان کشوری کهن تداعی می‌گردید، پس از شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران علاوه بر ذهنیت قبلی، محور قرار گرفتن ایدئولوژی و طرح منابع جدید سیاسی و اقتصادی علاوه بر منبع فرهنگی به صورت جدی منابع قدرت نرم ایران را متحول کرد. لذا ما در این پژوهش قصد داریم ضمن بازشناسی و معرفی منابع قدرت نرم ایران جایگاه کشور را در منطقه و جهان و نقاط ضعف، نقاط قوت و پتانسیل-های آنرا نشان بدهیم.

واژه‌گان کلیدی: قدرت نرم، خاورمیانه، جمهوری اسلامی ایران، لبنان، نقاط قوت، نقاط ضعف.

مقدمه

با عنایت به این نکات می‌توان نتیجه گرفت همان‌گونه که مردم ایران نقش محوری در عرصه‌های گوناگون این انقلاب داشته‌اند، در عرصه بین‌المللی نیز باید نقش کلیدی و مؤثری ایفا کنند؛ نقشی که شاید کمتر به آن پرداخته شده باشد. متأسفانه پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دلایل مختلف از ظرفیت مردم در دیپلماسی فرهنگی کشور به خوبی استفاده نشده است؛ بنابراین پژوهش حاضر برای تبیین این مسئله که چه آسیب‌ها و موانعی از تحقق مردمی‌سازی دیپلماسی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران جلوگیری کرده، پاسخ به پرسش‌های زیر را پی می‌گیرد:

پرسش اصلی:

درباره مفهوم قدرت نرم و جایگاه ایران به لحاظ قدرت نرم در منطقه خاورمیانه، به واسطه تازگی موضوع پژوهش آثار تألیفی اندکی در دست است که تعدادی از این آثار به شرح ذیل است:

گلشن پژوه (۱۳۸۷) در کتاب جمهوری اسلامی و قدرت نرم عمدتاً به عناصر فرهنگی قدرت نرم ایران پرداخته است و قدرت نرم ایران را از جنبه‌های فرهنگی مد نظر قراردادده است. اگر چه این اثر به واسطه پیشگامی در پرداختن به موضوع قدرت نرم قابل تقدیر می‌باشد، کامل و جامع نیست. به ویژه اینکه به زوایای دیگر قدرت نرم ایران نپرداخته است.

مقاله‌ای توسط هرسیج و تویسرکانی (۱۳۸۸) با عنوان ژئوپولیتیک قدرت نرم ایران، نگارش شده که علیرغم مستند بودن به آمار و اطلاعات جدید موضوع به نحو شایسته تحلیل و تفسیر نگردیده و تنها به بعد جغرافیایی و ژئوپولیتیکی قدرت نرم ایران توجه شده است.

هرسیج و تویسرکانی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای دیگر با عنوان تأثیر مؤلفه‌های هویت‌ساز ایران بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران نیز سعی نمودند عوامل تأثیرگذار هویت ایرانی بر

قدرت نرم را معرفی نمایند که علی‌رغم ارزشمند بودن، تنها بخشی از موارد مد نظر پژوهش حاضر در آن مطرح گردیده است.

یکی (۱۳۸۸) در کتاب قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان) با اختصاص یک بخشی از کتاب مورد نظر به منابع قدرت نرم ایران در سه حوزه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در صدد تشریح منابع قدرت نرم ایران برآمده است که به عنوان یکی از منابع با ارزش پژوهش حاضر از زوایای دیگری غیر از دیدگاه پژوهش حاضر به منابع قدرت نرم ایران نگاه کرده است و همه موارد پژوهش حاضر را پوشش نداده است.

چارچوب نظری

یکی از واژه‌ها و مفاهیم اصلی سیاست، قدرت است. قدرت کلیدی‌ترین مؤلفه تعیین‌کننده مناسبات و جایگاه کشورها در عرصه روابط بین‌الملل می‌باشد. مفهوم قدرت در مرکز تمام تحلیل‌هایی قرار دارد که در عالم سیاست انجام می‌گیرد و بسیاری از صاحب‌نظران همانند مورگنتا قدرت را اساس سیاست بین‌الملل می‌دانند و معتقدند همه سیاست‌ها تلاشی برای کسب قدرت است (زرقانی، ۱۳۸۹: ۱۵۰). قدرت به معنای توانایی نفوذ برای تغییر در رفتار دیگران جهت رسیدن به نتیجه مطلوب معنا می‌شود. راه‌های کاربرد قدرت می‌تواند به کار بردن زور از طریق تهدید کردن دیگران، تهدید کردن بوسیله تطمیع مانند پرداخت پول و جذب آنها تا آن کاری که شما می‌خواهید انجام دهند باشد (پور احمدی، ۱۳۸۹: ۲۴).

اهمیت قدرت و حضور آن در جهان سیاست، به اندازه‌ای است که ولفرز آن را به نقش پول در روابط اقتصادی تشبیه نموده است. در ساده‌ترین تعریف از مفهوم قدرت می‌توان گفت: قدرت توانایی واداشتن دیگران به تسلیم در برابر خواست خود به هر شکل ممکن

است. جوزف نای یکی از صاحب‌نظران در حوزه قدرت معتقد است: "قدرت از جهاتی مانند آب و هوا می‌باشد. همه به آن مربوط هستند و در مورد آن صحبت می‌کنند، اما فقط عده‌ای کمی آنرا می‌فهمند. در فرهنگ‌های زبان، قدرت را توانایی انجام کار تعریف کرده‌اند (نای، ۱۳۸۹: ۳۸). قدرت در عمومی‌ترین، سطح یعنی توانایی بدست آوردن نتایجی که شخص خواهان آن است.

با اینکه مفهوم قدرت همانطور که هانس مورگنتا می‌گوید در مرکز تمام تحلیل‌ها قرار دارد که در عالم سیاست انجام می‌شود و هر سیاستی تلاشی برای رسیدن به قدرت است، اما قدرت هنوز یکی از مفاهیم بحث برانگیز در حوزه جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی و علوم اجتماعی است. قدرت یکی از مفاهیم اساسی سیاست است که میتوان تعابیر مختلفی از آن استنباط کرد.

قدرت و ماهیت آن به مرور دچار تغییر و تحولات بسیار گردیده است. اگر قدرت در ابتدا ذاتی رئالیستی و سخت‌افزاری داشت امروزه مفهوم و ماهیت آن بسیط و شیوه اعمال آن متفاوت گردیده است. اگر در گذشته شیوه اعمال زور به صورت سخت‌افزاری بود اکنون علاوه بر موارد اخیر، اعمال قدرت به شیوه نرم یا هوشمند رواج یافته است. این تغییر تا حد زیادی به طرح مفهوم قدرت نرم توسط جوزف نای در دهه ۱۹۹۰ باز می‌گردد. مفهوم قدرت نرم در برابر قدرت سخت قرار دارد که با استفاده از اجبار و پاداش مشخص می‌شود. به بیان نای قدرت نرم به این معنا است که کاری بکنیم که دیگران چیزی را طلب کنند که ما می‌خواهیم. این چهره قدرت را می‌توان قدرت غیرمستقیم یا رفتار جذب کننده قدرت نامید (Nye, 2006).

از نظر نای قدرت نرم بر قابلیت شکل دادن به علایق دیگران تکیه دارد. از نظر وی رهبران سیاسی از مدت‌ها پیش به قدرت برآمده از جاذبه پی برده بودند؛ لذا قدرت نرم کمابیش در دستور کار تمام دولت‌ها در عصر اطلاعات قرار گرفته است. یکی از راه‌های پی بردن به تفاوت بین قدرت سخت و نرم در نظر گرفتن تنوع راه‌های دستیابی به نتایج مطلوب است (نای، ۱۳۸۹: ۴۵-۴۳).

تاریخچه قدرت نرم

اگر چه واضع قدرت نرم آقای جوزف نای آنرا در سال ۱۹۹۰ مطرح نمود، اما ردپای آن در سیاست به دوران باستان می‌رسد ایده جذابیت به عنوان قدرت که از سوی ایرانیان، مصریان، چینی‌ها و یونانیان در گذشته مطرح گردید نشان از جایگاه قدرت نرم در دوران باستان تاکنون دارد. یکی از قدیمی‌ترین شواهد درباره وجود مفهوم قدرت به لائوتسه فیلسوف چینی و بنیان گذار اخلاق علمی "تائو" معاصر کنفوسیوس برمی‌گردد. نوشته‌های لائوتسه مشتمل بر توصیه‌های سیاسی به رهبران و خرد علمی برای مردم، عادی بودند (امام-زاده فرد، ۱۳۸۹: ۱۴۵). یونانیان باستان حتی قبل از رواقیون در زمینه قدرت نرم از خود میراث گرانبهایی بر جای گذاشته‌اند.

یونانیان از پریکلس سیاستمدار تا دموکریتوس، با مطرح کردن مفاهیمی اجتماعی نظیر قانون اساسی، دموکراسی، گستره عمومی سیاست و رجحان آن بر گستره خصوصی، خاطره شوکران (فرار نکردن از قوانین حتی اگر به زیان شخص تمام شود)، "درخت دوستی"، "بی‌اعتنایی به سکندر و دارا" در عرصه قدرت نرم، گام‌های استواری برداشتند به عنوان مثال پریکلس از سیاستمداران یونانی در سخنرانی خود به مناسبت تشیع یکی از چهره‌های یونانی، شجاعت را رمز خوشبختی معرفی می‌کند، از این نظر که نشان دهنده آزادی است و

آزادی را تنها برای دل‌های شجاعی میسر میداند و مباحثه و مناظره را شکل‌های پالایش یافته در میدان جنگ معرفی می‌نماید (Douglas, 1963:9)

توجه به قدرت نرم همواره مورد توجه سیاستمداران و نویسندگان مختلف بوده است. اما می‌توان گفت قدرت نرم از سال‌های پس از جنگ سرد مورد توجه گسترده محافل سیاسی و اجتماعی بین‌المللی قرار گرفت و برای اولین بار به صورت یک تئوری منسجم مطرح شده است. با گسترش دامنه جنگ سرد، شکاف و اختلاف بین آنها که هوادار رسانه‌های آرام، دیپلماسی فرهنگی - یعنی کتاب، هنرها، و مبادلات فرهنگی - که دارای اثر تدریجی بودند و کسانی که طرفدار رسانه‌های اطلاع‌رسانی سریع مانند رادیو، فیلم‌های تبلیغاتی، سینمایی و خبری بودند آمد که نوید بخش تأثیر هر چه سریع‌تر و ملموس‌تری بودند. طی جنگ سرد، هواداران این دو رویکرد بر سر این موضوع که دولت چگونه بایستی در زمینه قدرت نرم سرمایه‌گذاری کند، کشمکش داشتند. مراحل استفاده از منابع قدرت نرم به منظور ایجاد تصویری مثبت از فرهنگ، ایدئولوژی و ارزش‌های کشور خود، در دوره‌های بعد با استفاده از ابزارها و روش‌های جدید و متنوع ارتباطی ادامه یافت. تلاشی که از رادیو در سال ۱۹۲۰ شروع و با تهیه فیلم‌های تبلیغاتی و سینمایی در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ تقویت شده بود، در دو دهه اخیر با استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای به ویژه شبکه جهانی اینترنت تکمیل تر شد (زرقانی، ۱۳۸۸: ۳۱).

امروز استفاده از منابع متنوع قدرت نرم در جهت ارائه تصویری مثبت و عام‌پسند از سیاست‌ها و ایده‌های یک کشور در سطح نظام بین‌الملل در دستور کار هیأت حاکمه کشورها قرار گرفته است که ایران نیز به عنوان کشوری که دارای جاذبه و منابع متعدد در این زمینه می‌باشد باید در این خصوص گام‌های جدیدی بردارد. توجه صاحب‌نظران

سیاسی به مبحث قدرت نرم در دو دهه اخیر گرچه واضح اصطلاح قدرت نرم آقای جوزف نای می‌باشد و در سال ۱۹۹۰ آنرا طرح نمود و سپس در سال ۲۰۰۴ به توسعهی آن اقدام نمود ولی محققان دیگر نیز به کاوش پیرامون ابعاد و ماهیت قدرت نرم پرداختند که در ذیل به نظرات چند نفر از آنها اشاره خواهیم نمود. بعنوان مثال برگر در بحث پیرامون ابعاد فرهنگی جهانی شدن اذعان داشت که فرهنگ‌های برخوردار از جذابیت نرم به منزله تهدیدی برای فرهنگ‌های دیگر محسوب می‌شوند. چه، متولیان و حامیان این فرهنگ‌ها، عناصر و مؤلفه‌های فرهنگی خویش را به تدریج به سایر فرهنگ‌ها اشاعه می‌دهند و سرانجام با تغییراتی که در فرهنگ کشورهای آماج ایجاد می‌کنند، نظام سیاسی و ساختارهای اجتماعی آن کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهند (نائینی، ۱۳۹۰: ۱۰۴).

جایگاه قدرت نرم در جهان کنونی

در سال‌های اولیه بعد از جنگ سرد، جنگ در عرصه بین‌الملل برای مدت زمانی به صورت هنجار مذموم بین‌المللی درآمد و در مقابل اعمال نفوذ غیر اجباری محبوبیت فراگیر پیدا کرد (امامزاده فرد، ۱۳۸۹: ۱۴۹) انقلاب اطلاعات و جهانی‌سازی اقتصاد دو عاملی که باعث تغییر و کوچک شدن جهان می‌شوند. در دنیای انقلاب اطلاعات جهان در حال ایجاد جوامع و شبکه‌های مجازی است که باعث حذف مرزهای ملی میشود. شرکت‌های فراملیتی، بازیگران غیردولتی (شامل تروریست‌ها) در آینده نقش بزرگتری را ایفا خواهند کرد. در عصر جهانی شدن اطلاعات توانایی سهمین بودن در اطلاعات تبدیل به منبع مهمی از جذابیت و قدرت می‌شود. قدرت نرم که اهمیت آن در عصر ارتباطات افزایش یافته است، منحصراً نتیجه اقدام رسمی حکومت نیست، بلکه تا اندازه‌ای هم محصول فرعی جامعه و اقتصاد می‌باشد. مؤسسات غیر انتفاعی با قدرت نرم خود می‌توانند مانع تلاش‌های

دولت شود یا حداقل آنرا پیچیده‌تر کنند و متصدیان تجاری فرهنگ عامه نیز قادرند هم به حکومت در جهت رسیدن به اهدافش کمک کنند و هم مانع آن شوند(نای، ۱۳۸۹: ۸۱-۸۰).

در هزاره سوم که همه از آن به عصر ارتباطات و اطلاعات نام می‌برند جهان با جهشی کوانتومی به سوی انفجار اطلاعات پیش خواهد رفت، لذا تمام ابعاد زندگی انسان و روابط انسانی متحول گردیده و به تبع آن متغیر قدرت و منبع آن نیز تغییر خواهد کرد. در این فضا صرف دولت‌ها و نهادهای رسمی نیستند که دارای قدرت و مولد قدرت هستند؛ بلکه گروه‌ها و نهادهای فراملی و فروملی نیز تولید قدرت خواهند کرد. در عصر جدید سواى دولت‌ها NGO های بین‌المللی، مؤسسات غیر انتفاعی، شرکت‌های چند ملیتی و بازیگران غیر دولتی دارای قدرت هستند و می‌توانند برای رسیدن به اهداف خود جاذبه یا دافعه ایجاد نمایند، لذا شواهد حاکی از آن است که اهمیت نسبی قدرت نرم در عصر جهانی اطلاعات افزایش خواهد یافت. در عصر اطلاعات کشورهایی احتمال دارد که جذابتر باشند و قدرت نرم بیشتری به دست بیاورند که با استفاده از کانال‌های متعدد ارتباطی به چهارچوب‌بندی موضوعات پردازند، نظرات و فرهنگ غالب آنها به هنجارهای رایج جهانی نزدیکتر باشد و همچنین اعتبارشان بواسطه سیاست‌ها و ارزش‌های داخلی و بین‌المللی شان تقویت شده باشد (نای، ۱۳۸۹: ۸۰)

منابع قدرت نرم ایران

قدرت نرم یک کشور به آن دسته از قابلیت‌ها و توانائی‌های کشور اطلاق می‌شود که با بکارگیری ابزارى چون فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی و... بصورت غیر مستقیم بر منافع یا رفتارهای دیگر کشورها اثر می‌گذارد. قدرت نرم در بعد داخلی بواسطه مشروعیت سیاسى

دولت ایجاد و با افزایش اعتماد، وفاق و همبستگی ملی افزایش می‌یابد. موقعیت حساس و مهم ایران در کنار بحران‌های مختلف منطقه چون بی‌ثباتی و درگیری‌های افغانستان، مناقشات قومی پاکستان و اثرات آن بر اقوام ایران، جنگ با عراق و اثرات بی‌ثباتی‌های امروز آن کشورها بر ایران، اثرات ابرقدرت آمریکا بر کشورهای حاشیه خلیج فارس و تغییر رفتار آنها در برابر ایران، اعتراض یا مناقشات لفظی اعراب با ایران و اثرات روانی آنها همه از مسائلی است که بر کشور ما و رفتار حاصل از آن اثر گذار بوده است (پیشگامی فرد و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۰۰).

الف) منابع سیاسی قدرت نرم ایران

یکی از منابع اصلی و مهم قدرت نرم ایران منابع سیاسی است که به صورت کلان در سه حوزه ایدئولوژی، رهبری و بسیج اجتماعی (وحدت) جمع گردیده است.

۱. ایدئولوژی (انقلاب اسلامی)

قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران چه از جنبه نظری و چه از جنبه عملی بر تحولات سیاسی منطقه و جهان تأثیرگذاری عینی و محسوسی دارد. انقلاب اسلامی که در بهمن ۱۳۵۷ در ایران رخ داد دارای مشخصه‌های عمده‌ای چون استکبارستیزی، عدالت‌خواهی، عدم وابستگی به غرب و شرق، احیای احکام و ارزش‌های دینی، دارای استراتژی و راهبرد مشخص (اسلام) در سیاست خارجی، توجه به استقلال و آزادی بود. انقلاب ایران دارای ماهیتی اسلامی است. جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و اعتقادی نیز جزئی از این ماهیت محسوب می‌شوند. در واقع آن چه باعث شکل‌گیری و ظهور انقلاب اسلامی شد، دغدغه و نگرانی مردم از افول و کمرنگ شدن احکام اسلامی در جامعه بود. در این راستا، ایدئولوژی اسلامی به عنوان تنها نیروی بسیج‌کننده مردم مطرح بود که به ابعاد و جنبه‌های دیگری

همچون اقتصاد و سیاست نیز در کنار احکام اعتقادی خود توجه داشت و آنها را نیز پوشش می‌داد. در واقع انقلاب اسلامی مولود قدرت نرم بود و مبتنی بر قدرت نرم است (بیکمی، ۱۳۸۹: ۱۰۷).

انقلاب اسلامی با ماهیت اسلامی، عامل بسیج‌کننده مردم متدین ایران و رهبری الهی بود. در این راستا، ایدئولوژی اسلامی عاملی جهت‌دهنده برای خدا، معنویت و ارزشهای اسلامی بود که خود عاملی الهام بخش برای رهایی دیگری ملل بوده است. بنابراین انقلاب اسلامی ایران را می‌توان تجلی تحقق قدرت نرم به معنای توانایی نفوذ در رفتار دیگران بدون تهدید و یا پرداخت هزینه‌ای محسوس به شمار آورد. انقلاب اسلامی از رهگذر تبیین اندیشه و آرمان عدالت‌خواهانه خود درصدد برآمد با روش غیرمستقیم به نتیجه دلخواه و مطلوب یعنی بیداری اسلامی دست یابد: تأیید ارزش‌های انقلاب توسط جنبش‌های آزادی بخش، اشاعه الگوی مردم‌سالاری دینی، استقبال ملل مستضعف و افزایش اشتیاق آنان به نقش-آفرینی جمهوری اسلامی در صحنه بین‌الملل، توان متقاعدسازی دیگر ملل از زاویه توانایی شکل دادن به ترجیحات و اولویت‌های آنان، اعتبار اخلاقی جمهوری اسلامی ایران و نیز بهره‌گیری از توان اطلاعاتی و ارتباطی رسانه‌های سنتی برای پیام انقلاب به مخاطبان مسلمان و مستضعف را می‌توان در زمره مواردی دانست که جایگاه قدرت نرم را در فرآیند استقرار بنیان‌های انقلاب اسلامی ایران آشکار می‌سازد (رنجبران، ۱۳۸۹: ۸۱).

۲. رهبری

در پیروزی انقلاب اسلامی، رهبری و سکانداری این حرکت عظیم از همان ابتدای انقلاب نقش بی‌بدیل رهبری جامعه را به وضوح نشان داد. انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره) یک فقیه عالیقدر عالم تشیع که دارای نفوذ کلام معنوی در سراسر جهان

اسلام بود توانست معادلات سیاسی منطقه و جهان را در آن برهه از تاریخ جا به جا نموده و لذا این امر باعث محبوبیت رهبری انقلاب در جامعه ستم‌دیدگان و مستضعفان جهان گردید و به صورت جدی موجب افزایش نفوذ ایران در اذهان و افکار عمومی جهانیان گشت. از نظر روزه گارودی "انقلابی که به رهبری امام خمینی (ره) روی داد متعلق به تمدن بشری بود و به یک جامعه و ملت خاص اختصاص نداشت این انقلاب همچون نهضت انبیاء مختص همه انسان‌ها و همه جوامع است" (امیدوارودیگران، ۱۳۷۹: ۲۴).

۳. بسیج اجتماعی

یکی دیگر از منابع قدرت نرم ایجاد وحدت و انسجام بخشی نظام جمهوری اسلامی ایران است. امروزه ملت ایران با هر گرایش دینی - قومی و زبانی خود را متعلق به یک ملت می‌دانند و زیر نام ایران زندگی می‌کنند. گرچه جغرافیای سرزمینی ایران از ایران امروزی بسی فراتر می‌رود ولی در کشور کنونی ایران اقوام، زبان‌ها و گرایش‌های مختلف دینی وجود دارد که این امر در هر کشور می‌تواند به مثابه یک امر منفی تلقی گردد که این موضوع نه تنها باعث خدشه زدن به امنیت ملی کشور نگردیده بلکه به مثابه یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم ایران در طول دوران‌ها بالاخص از زمان پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران عمل نموده است. همگرایی و انسجام درونی به عنوان یکی از عناصر مهم قدرت نرم یا ارزش‌ها، هنجارها و اصول ملی و هویت‌های تاریخی و ماهوی یک ملت نشأت می‌گیرد و یا ریشه در منافع مشترکی دارد که متوجه همه گروه‌ها و توده‌های درونی آن ملت است و یا اینکه برای مقابله با دشمن، رقیب و یا مخالف مشترک که حیات، منافع، اقتدار، ارزش و شئون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی آنان را تهدید می‌نماید انسجام اجتماعی و همگرایی درونی را انتخاب و اجرا می‌نماید (پور احمدی، ۱۳۸۹: ۸۹).

ب) منابع فرهنگی قدرت نرم ایران

منابع فرهنگی ایران را می‌توان در دو حوزه پیشینه، تمدن و فرهنگ ایران زمین و زبان و ادبیات فارسی بررسی نمود.

۱. پیشینه؛ فرهنگ و تمدن ایران زمین

یکی از مؤلفه‌های محسوس قدرت نرم ایران پیشینه تاریخی و تمدن و فرهنگ ایران زمین است که این مهم در حافظه تاریخی ایرانیان وجود دارد و باعث هویت‌افزایی آن گردیده است. لازم به ذکر است پیشینه، تاریخ و فرهنگ ایران مختص، جغرافیای ایران کنونی نیست بلکه دایره شمولیت آن به امپراتوری ایران در قبل از اسلام و دوران اسلامی بر می‌گردد. ایران زمین دو دوره را در حوزه تاریخ و فرهنگ گذرانده است دوران ایران باستان یا دوران قبل از اسلام و دوران پس از اسلام، که ایرانیان در هر دو دوره خوش درخشیدند و یادگارهای ارزشمندی در حوزه‌ی فرهنگ و تمدن به جای گذاشتند. بسیاری از تاریخ‌نگاران و تحلیلگران تاریخی اجتماعی، سابقه تمدن ایران را حدود پنج هزار سال قبل از میلاد مسیح (ع) می‌دانند و سوابق فرهنگ، هنر و تاریخ ایران را بسیار قدیمی و تأثیرگذار بر دیگر فرهنگ‌ها عنوان می‌کنند، در واقع مؤلفه‌های قدرت ایران باستان تأثیر بسزائی در ساختار جهان بعد از خود داشته‌اند (عنایت، ۱۳۷۸: ۳۹).

۲. زبان و ادبیات فارسی

زبان و ادبیات فارسی به ادبیاتی گفته می‌شود که به زبان فارسی نوشته شده باشد. ادبیات فارسی در دوران اسلامی پس از وقفه‌ای کوتاه از نخستین سده‌های ظهور اسلام با الفبای عربی پدید آمد که در واقع ادامه ادبیات پیش از اسلام می‌باشد. بطوریکه می‌توان گفت فارسی دری با تشکیل حکومت‌های مستقل و نیمه مستقل همچون طاهریان، صفاریان،

سامانیان در بخش‌های شرقی و شمال شرقی ایران پا گرفت و در دوره‌های بعد، در داخل فلات ایران گسترش یافت. در فاصله حکومت سامانی تا حکومت‌های مستقل و نیمه مستقل که ذکر گردید علاوه بر نگارش آثار ادبی و دینی به خط پهلوی میانه، بسیاری از دانشمندان و ادیبان ایرانی آثار خود را به زبان عربی می‌نگاشتند که زبان رسمی تمام قلمرو اسلامی بود. اما ادبیات فارسی که در مناطق شرق و شمال شرق ایران پا گرفته بود در دوره سامانی به سراسر ایران گسترش یافت. با ظهور افرادی چون رودکی، ابوشکور بلخی که دارای سبک معروف به خراسانی بودند و اندکی بعد ظهور فردوسی ادبیات فارسی فعلی در تمام نقاط ایران زمین گسترده گشت. حال در روزگاری که رویارویی نظامی جای خود را به هجومی فرهنگی و قدرت ارتباطی و اطلاعاتی داده است راههای تأثیر گذاری زبان و ادبیات بعنوان قدرت نرم یک کشور در سطح کلان به دو شیوه مستقیم و غیر مستقیم است.

ج) منابع اقتصادی قدرت نرم ایران

یکی دیگر از منابع قدرت نرم ایران اقتصادی است که اگرچه از منابع قدرت سخت محسوب می‌شوند اما به علت تأثیرگذاری روزافزون اقتصاد در دنیای امروز در این پژوهش از آن به عنوان منابع قدرت نرم نیز استفاده خواهد شد. توسعه اقتصادی عبارت است از رشد همراه با افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه اقتصادی رشد کمی تولید حاصل خواهد شد اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند شد، نگرش‌ها تغییر خواهد کرد، توان بهره‌برداری از منابع موجود به صورت مستمر و پویا افزایش یافته و هر روز نوآوری جدیدی انجام خواهد شد (بیکی، ۱۳۸۸: ۱۹۳). ایران در دو دهه گذشته با تدوین اسناد بالادستی همچون چشم انداز ۲۰ ساله کشور و در طول آن برنامه‌های توسعه که اکنون برنامه پنجم توسعه را در

دستور کار دارد، سعی در بهبود رشد و توسعه اقتصادی کشور بصورت همزمان نموده است. ایران در دو دهه گذشته با کاهش تکیه کشور به اقتصاد نفتی و افزایش صادرات غیره نفتی سعی نموده است از اقتصاد پایه تک محصولی خارج شده و در صدد قدرت رقابت بیشتری در منطقه و جهان بر آمده است و بر اساس سند چشم انداز باید در سال ۱۴۰۴ سرآمد در اقتصاد منطقه باشد (گلشن پژوه، ۱۳۸۷: ۳۵۵).

کاربرد قدرت نرم در سیاست خارجی ایران بعد از انقلاب

استفاده از قدرت نرم - اگرچه در گذشته به این نام مطرح نبوده - همیشه در مطمح نظر سیاست‌گذاران و حاکمان بوده است. در ایران، مصر و چین باستان از قدرت نرم به صورت نرم‌افزاری استفاده می‌شده است. توجه به قدرت نرم همواره مورد توجه سیاستمداران و نویسندگان مختلف بوده است. لذا برای درک استفاده از قدرت نرم در سیاست خارجی ایران پس از انقلاب می‌بایست ابتدا اصول و شرایط سیاست خارجی ایران بررسی و سپس به این مهم پرداخته شود. در ایران بعد از انقلاب بواسطه شرایط انقلابی ایجاد شده در کشور که دارای اهداف، ایدئولوژی و شعارهای مشخصی بود سیاست خارجی آن نیز از شرایط جدید تبعیت می‌نمود. اگر بخواهیم دو اصل اساسی در سیاست خارجی ایران پس از انقلاب را مطرح نمایم یکی اصل نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی است که از نظر رهبر انقلاب می‌بایست در سر لوحه کار دستگاه دیپلماسی قرار می‌گرفت و دیگری اصل استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی بود که در مورد این اصل شرایط نیز به همین منوال بود. سیاست نه شرقی و نه غربی به عنوان سیاست کلان جمهوری اسلامی در حوزه روابط خارجی در تئوری و عمل یعنی عدول از قواعد خاص میان بازیگران روابط بین‌الملل و نوعی جهت‌گیری و رفتار سیاسی بی‌سابقه و تکاپوی استقلال‌طلبانه است که تجدیدنظرطلبی و عدم آمادگی به پذیرش هنجارهای بین‌المللی را در

دستور کار دارد. این رویکرد بر این باور است که ایدئولوژی بر ژئواستراتژی اولویت دارد و اصولی چون عدالت جویی و اخلاق‌گرایی معیار رفتار سیاست‌گذاران و مجریان در سیاست خارجی تلقی می‌شوند (دهشیری، ۱۳۷۸: ۳۵۷-۳۲۹)

حوزه‌های اعمال قدرت نرم ایران در منطقه و ابزارهای آن

ایران از ابتدا کشوری قدرتمند با پیشینه تاریخی و فرهنگی غنی در منطقه بوده که همیشه تأثیرات جدی بر محیط پیرامون خود بر جای گذاشته است. از دوران ایران باستان تاکنون ایران را بعنوان کشوری که مهد فرهنگ و تمدن منحصر به فرد بوده می‌شناسند. منشور حقوق بشر کورش کبیر، بناهای تاریخی و ارزش‌های اخلاقی ایرانی همچون شجاعت، دلاوری و ظلم ستیزی و ... همیشه برای ملل دیگر جهان قابل ستایش بوده و گذرگاه جاده تاریخی ابریشم ایران را به مثابه پل ارتباطی بین شرق و غرب تبدیل نمودهاست؛ اما پس از ورود اسلام به ایران، شاهد دورانی از شکوفایی و بالندگی در جهان اسلام به دست اندیشمندان ایرانی در حوزه‌های مختلف می‌باشیم که همگی بر سهم ایرانیان در رشد جهان اسلام در آن مقطع صحنه گذاشته‌اند. در آن مقطع ایرانیان بعزت تجارب خود در حوزه‌های کشورداری، علم و دانش سرآمد بوده‌اند و حاکمان عرب و ترک به ناچار از خدمات آنها بهره‌مند بوده‌اند. در عصر جدید و پس از شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران در سال ۵۷ وجه دیگر از قدرت ایران در حوزه نرم مشخص گردید. قدرت الهام‌بخشی انقلاب اسلامی بر ملت‌های منطقه و حتی جنبش‌ها و ملت‌های آزادخواه سراسر جهان برکسی پوشیده نیست؛ انقلاب ایران بواسطه داشتن عقبه تاریخی، فرهنگی و ... توانست در سطح منطقه اثرات جدی بر جای گذارد که بعنوان مثال اگر نگوئیم علت تام بیداری اسلامی در جهان عرب امروز، بلکه یکی از علل اصلی دومینوی بیداری اسلامی در جهان عرب می‌-

باشد که ریشه آن را باید در انقلاب ۵۷ ایران جستجو کرد. اگر بخواهیم حوزه اعمال قدرت نرم ایران را ذکر نمائیم باید گفت که تمام جهان امروز در تیررس قدرت نرم ایران است؛ چرا که قدرت فرهنگ، قدرتی فرامرزی و فرا زمانی است. اما اگر بطور مشخص و منسجم بخواهیم حوزه اعمال قدرت نرم ایران را در منطقه ذکر نمائیم به سه حوزه عمده می‌توان اشاره نمود: ۱- حوزه ژئوپولیتیک خاورمیانه که مهمترین کشورها در این حوزه لبنان، بحرین و عراق است. ۲- حوزه ژئوپولیتیک هند و چین که شامل کشورهای افغانستان و پاکستان می‌باشد. ۳- حوزه ژئوپولیتیک آسیای مرکزی که می‌توان در این حوزه به تاجیکستان، ازبکستان و قرقیزستان اشاره نمود. اصولاً بطور مشخص نمی‌توان حوزه‌های اعمال قدرت نرم ایران را چه در سطح منطقه و چه در سطح جهانی نشان داد؛ چراکه قدرت نرم قابلیت آن به همین اصل وابسته است که اندازه‌گیری آن و شناخت حوزه‌های نفوذ آن به مراتب سخت‌تر از قدرت بصورت کلاسیک می‌باشد. لیکن می‌توان ادعا کرد ایران دارای قابلیت بیشتر جهت اعمال نفوذ نرم در مناطقی به نسبت مناطق دیگر است. چرا که قدرت نرم؛ بیشتر منشعب از قدرت فرهنگ است که این قدرت دارای ویژگی سیال و شناور می‌باشد. در ذیل به تأثیر اعمال قدرت نرم ایران در کشور لبنان خواهیم پرداخت.

لبنان

برای شناخت تأثیرات ایران بر لبنان در حوزه نرم نیاز به شناخت هر چند اجمالی از لبنان، وضعیت و مختصات آن وجود دارد. قدمت لبنان به قرن‌ها قبل می‌رسد، زبان رسمی لبنان، عربی و واحد پولشان لیره است. در سال ۱۹۴۳م این کشور از مستعمره بودن فرانسه بیرون آمد و استقلال یافت. از نظر موقعیت جغرافیایی در ساحل شرقی دریای مدیترانه،

شمال فلسطین اشغالی و در مغرب سوریه قرار گرفته است. مساحت این کشور در حدود ۱۰۴۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد (سعیدیان، ۱۳۶۹: ۷۱۱).

در خصوص مذهب در لبنان شرایط ویژه‌ای در لبنان وجود دارد. بطوری که بیش از ۱۸ مذهب رسمی در لبنان وجود دارد، این مذاهب با مسائل طایفه‌ای پیوند تنگاتنگ دارند. مذهب در لبنان حتی ساختار سیاسی لبنان را نیز تحت تأثیر قرار داده است. ساختار سیاسی در لبنان به نحوی است که پست ریاست جمهوری به مسیحیان، پست نخست وزیری در دست اهل سنت و پست ریاست مجلس به شیعیان واگذار گردیده است. از نظر موقعیت جغرافیائی و مسائل ژئوپولیتیک واقع شدن لبنان در سه راهی ارتباط بین سه قاره اروپا، آسیا و آفریقا و از طرفی همسایگی این کشور با رژیم صهیونیستی و فلسطین اشغالی و پیوند آینده این کشور به صلح خاورمیانه شرایط ویژه‌ای برای این کشور ایجاد کرده است. لذا با تفاسیر بالا می‌توان ادعا کرد لبنان یکی از کشورهای منطقه است که بیشترین تأثیر را از ایران به ویژه پس از انقلاب پذیرفته است، لذا اگر بخواهیم ابعاد تأثیر قدرت نرم ایران بر لبنان را بصورت اجمال نشان دهیم باید به ابعاد فرهنگی، اقتصادی و سیاسی قدرت نرم ایران به تفکیک پردازیم.

ابعاد فرهنگی تأثیر قدرت نرم ایران بر لبنان

از مهم‌ترین عوامل تأثیر گذاری قدرت نرم ایران بر لبنان تشابهات فرهنگی و تاریخی (اکثریت شیعه در دو کشور) است. تشیع دارای فرهنگ و اعتقادات مشترک هستند. از گذشته تاکنون شیعیان لبنان و ایران با همدیگر ارتباط داشته‌اند. اکثر علمای شیعه لبنان به ایران مهاجرت نمودند بالاخص در دوران حکومت صفویه که مذهب شیعه در ایران رواج یافت و رسمی شد، ایران مأمنی برای رشد و بالندگی علما و دانشمندان لبنانی در این مقطع

بود. اکنون بیش از ۳۰۰ طلبه لبنانی به همراه خانواده‌های خود در حوزه‌های علمیه ایران مشغول تحصیل هستند که در چارچوب توافقاتی که بین این مراکز انجام می‌گیرد، در مراکز و حوزه‌های علمیه به یادگیری علوم اسلامی مشغول هستند که تعدادی از آنها به درجه اجتهاد رسیده و یا مراکز تحقیقاتی و پژوهشی با همکاری و هماهنگی مسئولان ایران در قم ایجاد کرده‌اند (بیکی، ۱۳۸۹: ۲۳۲). بعد از انقلاب اسلامی ایران از نظر فرهنگی در لبنان تغییرات محسوسی در جهت گسترش فرهنگ اسلامی صورت گرفت.

از اثرات دیگر فرهنگی ایران بر لبنان تأثیر زبان و ادبیات فارسی بر لبنان است. گرچه زبان و ادبیات رسمی در لبنان عربی است؛ اما زبان فارسی به دلایلی توانسته در بین مردم لبنان نفوذ نماید. زبان فارسی در لبنان در طول تاریخ به راهکارهای گوناگون به لبنان نفوذ می‌کند. مردم لبنان با فلسفه و ادبیات ایران آشنا هستند. آن‌ها به خوبی با سعدی، حافظ و فردوسی آشنا هستند. این نفوذ بعد از صفویه بیشتر می‌شود به اضافه هجرت‌های دو جانبه خانواده‌های ایرانی و لبنانی در این امر مهم بوده است. همچنین زبان فارسی در لبنان از طریق دولت عثمانی که مدت چهارصد سال بر لبنان حاکمیت کرده، راه پیدا می‌کند (بیکی، ۱۳۸۹: ۲۳۷).

از دیگر مؤلفه‌های فرهنگی نفوذ نرم ایران در لبنان تأثیر امام خمینی (ره) بر ادبیات لبنان است. امام خمینی با آن شخصیت کاریزماتیک و فضائل خود باعث اثرگذاری ژرف در بین ملت‌های عرب منطقه بالاخص لبنان گردید. حضرت امام خمینی (ره) تأثیر شگرفی در ادبیات جهان اسلام بطور عام و در ادبیات معاصر عرب بطور خاص، چه در دوران حیات پر برکت و سرشار از عشق و فداکاری و شهادت‌طلبی، ایثار، استقامت و جهاد در راه خدا و چه پس از رحلت ملکوتی خویش به جا گذاشته‌اند. دلیل بر این مدعا حجم زیاد و

چشمگیر سروده شاعران معاصر عرب به صورت مدح و مرثیه برای امام (ره) می‌باشد (بیکی، ۱۳۸۹: ۲۴۲).

ابعاد اقتصادی تأثیر قدرت نرم ایران بر لبنان

ایران و لبنان بلحاظ داشتن تشابهات فرهنگی و با عنایت به استقبال ملت لبنان به استفاده از اجناس ایرانی به علت ویژگی‌های مربوطه به نظر می‌رسد مبادلات تجاری و اقتصادی ایران گرچه در حد خوبی است ولی مطلوب نیست و هنوز با توجه به امکانات موجود در حجم مطلوب مورد نظر دو ملت نمی‌باشد. با عنایت به اینکه بخش مهمی از جمعیت لبنان را شیعیان تشکیل می‌دهند و تمایل شدید به استفاده از کالاهای ایرانی دارد و بسیاری از کالاهای ایرانی، برتری نسبی نسبت به تولیدات مشابه دارند با این وجود به دلایلی تجار ایرانی نتوانسته‌اند جای پای خود در این بازار باز کنند (بیکی، ۱۳۸۹: ۲۵۱). اما مهمترین وجه ابعاد تأثیرگذاری اقتصادی ایران در لبنان از طریق مساعدت‌های مالی و اقتصادی نقش مهم و زیادی در گسترش قدرت نرم کشورها دارد. هدف از کمک‌های اقتصادی ایران به لبنان عمدتاً به جامعه شیعه‌نشین لبنان منفعت اقتصادی نمی‌باشد؛ بلکه هدف ایران مساعدت به آسیب دیدگان از جنگ‌های مکرر در لبنان بالاخص جنگ سی و سه روزه با رژیم صهیونیستی است. بهترین نمونه برای بیان فعالیت‌های بازسازی هیأت ایرانی (بعد از جنگ سی و سه روزه) در لبنان، موضوع جاده‌سازی می‌باشد که در این مورد ۱۱ پروژه اساسی و مهم جاده‌سازی به طور کامل اجرا شده و یا در حال تکمیل است (بیکی، ۱۳۸۹: ۲۵۵) مساعدت‌های مالی، اقتصادی و عمرانی در لبنان باعث نفوذ و محبوبیت هر چه بیشتر ایران در این کشور گردیده است و قدرت ایران در نظر افکار عمومی آن افزایش یافته است.

ابعاد سیاسی تأثیر قدرت نرم ایران بر لبنان

از ابعاد سیاسی قدرت نرم ایران مهمترین عامل می‌توان به خود انقلاب اسلامی ایران اشاره نمود که از ابتدای پیروزی انقلاب ایران به تأسی از انقلاب ایران حرکت‌ها و جنبش‌های شکل گرفته در لبنان ضمن تشجیع شدن قدرت دوباره‌ای یافتند. از حلقه‌های ارتباط دهنده ایران و لبنان در سطح روابط سیاسی می‌توان به حضور خاندان صدر در نجف و ایران اشاره نمود که از جمله حضور امام موسی صدر با حضور خود و ارتباط تنگاتنگ با ایران توانست اثرات جدی بر جامعه سیاسی لبنان و گروه‌های شیعی آن کشور گذارد. امام موسی صدر بر خلاف خط مشی رهبران سنتی شیعه عمل می‌نمود. زیرا آنان شیوه‌های آرام، بدون سر و صدا در پشت صحنه را ترجیح می‌دادند. وی همچنین به عنوان یک سخنران و سخنور توانا معروف بود. به گونه‌ای که جلسات عمومی وی بسیاری از توده‌ها مردم را به خود جذب می‌نمود. وی با رفتار شخصی خود توانست شیوه‌ای را که قصد داشت میان همه آحاد طایفه شیعه گسترش دهد، تجسم عینی بخشید (بیکی، ۱۳۸۹: ۲۶۳). از دیگر تأثیرات جدی سیاسی ایران بصورت نرم بر جنبش‌های اسلامی لبنان بالاخص حزب‌الله، جنبش امل و جنبش امل اسلامی بود، که در هر سه این گروه‌ها وقوع انقلاب اسلامی باعث تقویت آنها گردید. جنبش امل که در اوایل ۱۹۷۰م توسط امام موسی صدر برای ساماندهی جامعه شیعه لبنان و با کمک برخی گروه‌های فلسطینی بوجود آمد. پس از وقوع انقلاب و بویژه بعد از ناپدید شدن امام موسی صدر، جنبش شروع به گسترش کرد و هنگامی که نیبه بری به رهبری آن انتخاب شد، رشد کمی و کیفی آن شدت یافت (باغستانی، ۱۳۸۸: ۶۲۹-۶۲۸).

جنبش امل اسلامی در پی اختلاف نظرهای نیبه بری به علت شخصیت مستقل خود با ایران مبنی بر اینکه معتقد بود امل از نظر عقیدتی، خود را پیرو و مقلد امام خمینی (ره) می‌داند ولی از نظر سیاسی و با توجه به منافع شیعیان در لبنان حرکت کند بوجود آمد. که پس از آن سید حسین

موسوی گروهی را تحت عنوان امل اسلامی ایجاد نمود که هم از نظر عقیدتی و هم از نظر سیاسی کاملاً از خط مشی انقلاب اسلامی ایران پیروی میکردند (باغستانی، ۱۳۸۸: ۶۳۰).

مهم‌ترین تأثیر ایران بر جنبش‌های شیعی در لبنان بر جنبش حزب‌الله بود که بیشترین تأثیر را از نوع خود از ایران در تمام حوزه‌ها پذیرفت. حزب‌الله در واقع بازوی سیاسی و نظامی جمهوری اسلامی ایران در لبنان بشمار می‌آید. این مطلب از نامه سرگشاده حزب‌الله معروف به مانیفست حزب‌الله که در سال ۱۹۸۵ بطور رسمی انتشار و هم چنین اذعان داشتن رهبران این جنبش بر این مسأله بدست می‌آید. در نامه سرگشاده حزب‌الله آمده است: ... تعهد خود را نسبت به دستورات رهبری یگانه، حکیمانه و عادلانه ولی فقیه جامع الشرایط، که در حال حاضر در شخص امام آیت‌الله العظمی روح‌الله موسوی خمینی (ره) تجسم یافته است، اعلام می‌داریم (باغستانی، ۱۳۸۸: ۶۳۱).

از دیگر اقدامات ایران در لبنان می‌توان به راه‌اندازی شبکه‌های تلویزیونی و راه‌اندازی سایت اینترنتی در لبنان اشاره کرد. مهم‌ترین شبکه تلویزیونی در این خصوص می‌توان به شبکه المنار وابسته به حزب‌الله لبنان اشاره که توانایی و قابلیت پوشش‌دهی صحیح از تحولات لبنان را بالاخص در جنگ سی و سه روزه رژیم صهیونیستی با حزب‌الله لبنان به همگان اثبات کرد. این شبکه تلویزیونی با همراهی سایت اینترنتی المنار و دیگر سایت‌های اینترنتی در لبنان با ترویج فرهنگ اسلامی یکی از مجراهای نفوذ قدرت نرم ایران در لبنان است. در مجموع می‌توان گفت تأثیرات انقلاب اسلامی بر جهان در قرن بیستم امری پوشیده و پنهان نیست، در این میان، همچنان جان‌ال‌اسپوزیتو معتقد است. بطور طبیعی این تأثیر در کشورهای شیعه‌نشین بیشتر از دیگر مناطق بوده است. لذا باز می‌توان ادعا کرد که ایران بالاخص پس از انقلاب اسلامی بیشترین تأثیر را در میان شیعیان لبنان داشته است،

همانطور که ذکر شد جنبش‌های اسلامی شیعه همچون امل، امل اسلامی و حزب الله و همچنین جنبش اسلامی سنی توحید اسلامی تحت تأثیر مستقیم انقلاب ایران بوده اند و لذا یکی از مناطق اعمال قدرت نرم ایران در جهان می‌توان به لبنان اشاره نمود.

نتیجه‌گیری

ایران علاوه بر حوزه‌های فرعی در سه حوزه اصلی حوزه ژئوپولیتیک خاورمیانه که شامل عراق، بحرین و لبنان است و در حوزه ژئوپولیتیک هند و چین که شامل افغانستان و پاکستان می‌باشد و همچنین در حوزه ژئوپولیتیک آسیای میانه که شامل کشورهای چین تاجیکستان، ازبکستان و قرقیزستان میشود دارای نفوذ و قدرت نرم می‌باشد. همه این کشورها در یک موضوع با هم مشترک هستند که آن مهم دین اسلام است. همه کشورهای سه حوزه ذکر شده بالا دارای اکثریت قاطع مسلمان هستند که همین امر یکی از حلقه‌های پیوند دهنده آنها با همدیگر است؛ که نقش ایران در این خصوص از همه بارزتر است. بالاخص پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، توجه به کشورهای مسلمان در صدر اولویت‌های جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت و انقلاب ایران با الهام‌بخشی به کشورهای مسلمان بصورت مختلف اثر گذاری خاصی بر کشورهای مسلمان داشته است. بیشترین اثرات انقلاب اسلامی ایران در حوزه ژئوپولیتیک خاورمیانه بالاخص سه کشور لبنان، بحرین و عراق بوده که وقوع انقلاب ایران باعث بیداری و تشجیع جنبش‌های اسلامی در این کشورها گردیده است. پس از حوزه خاورمیانه انقلاب اسلامی ایران تأثیرات جدی در حوزه ژئوپولیتیک هند و چین بالاخص دو کشور افغانستان و پاکستان داشته است. وقوع انقلاب در کشورهای آسیای میانه نیز اثراتی داشته است. ولی عمده اشتراکات ایران با این حوزه از منطقه بر اساس اشتراکات تاریخی و فرهنگی است. در مجموع باید گفت بنظر می‌رسد ایران باید ضمن توجه به مؤلفه دین و مذهب بعنوان یکی از مؤلفه‌های مشترک بین خود و کشورهای مسلمان، در جهت تقویت و گسترش اشتراکات فرهنگی،

هویتی، زبانی و تاریخی با کشورهای منطقه تلاش بیشتر نماید. چراکه در حوزه‌ی دین و مذهب ایران تاکنون پس از انقلاب اسلامی بیشترین اثر خود را گذاشته لذا موضوع دیگر قابل توجه وجود مذاهب مختلف در دین اسلام بالاخص مذاهب سنی و شیعه است که به علت تقابلات مذهبی در سال‌های اخیر باعث کاهش قدرت نرم ایران در جوامع سنی مذهب شده است. ایران با داشتن تمدن و فرهنگ غنی ۷۰۰۰ هزار ساله خود که در ادوار تاریخی مختلف تمام کشورهای منطقه را در دل خود جای داده بود و با تمام اقوام منطقه دارای آداب و رسوم و سنن مشترک می‌باشد، توان اثر گذاری نرم خود در صورت احیای آداب و رسوم و مشترکات فرهنگی و تاریخی را داراست. امید است پژوهش حاضر مدخلی بر افزایش قدرت نرم ایران در منطقه و جهان باشد و در راستای اعتلای نام ایران و ایرانی مؤثر افتد.

راهکارهای نظری- عملی فراروی جمهوری اسلامی ایران در جهت افزایش قدرت نرم در منطقه عبارتند از:

۱. کسب موقعیت برتر به عنوان بزرگترین کشور منطقه با پیشینه و غنای تاریخی کهن و موقعیت استراتژیک بر اساس اسناد بالا دستی نظام.
۲. توجه بیشتر به اشتراکات فرهنگی و تاریخی بین ایران و کشورهای منطقه مزید بر اشتراکات دینی و مذهبی.
۳. تقویت ارتباطات فرهنگی و علمی با کشورهای منطقه از طریق ایجاد خانه‌های فرهنگ، تبادل دانشجو و...
۴. لزوم تقویت خانه‌های فرهنگ موجود ایران در خارج از کشور و گشایش خانه‌های فرهنگ جدید در کشورهای که رغبت به همکاری در این زمینه دارند.

۵. جذب بیشتر دانشجو از کشورهای خارجی جهت تحصیل در رشته‌های زبان و ادبیات فارسی و دادن امتیازاتی از قبیل بورس‌های تحصیلی به آنها.
۶. در پیش گرفتن سیاست تشنج‌زدایی و تلاش بیشتر برای پیشبرد صلح و ارتقاء امنیت در منطقه خاورمیانه.
۷. تقویت حسن همجواری با همسایگان و ارتقای اعتماد فی مابین از طریق اقدامات اعتماد ساز.
۸. طرح و ترویج ایده‌ی گفتگوی مذاهب، فرهنگها و تمدنها.
۹. تلاش در جهت تقویت و گسترش زبان فارسی و همچنین صدور فیلم‌های دارای محتوای غنی فرهنگی.
۱۰. آشنائی هر چه بیشتر نسل جوان کشور با زبان و ادبیات فارسی از قبیل اثرات منظوم و نام آوران آن و اثرات منثور و نام آوران آن عرصه.
۱۱. لزوم بازنگری در کتاب‌های درسی زبان و ادبیات فارسی دوران ابتدائی تا متوسطه.
۱۲. برگزاری کنفرانس‌ها و همایش‌هایی جهت بازشناسی قابلیت‌های بالقوه زبان و ادبیات فارسی در سطح دانشگاه‌ها.
۱۳. تعامل و همکاری بیشتر فرهنگی با کشورهای که در زمینه ادبیات غنی بوده و دارای فرهنگ و تمدن دیرپا می‌باشند.
۱۴. مطالعه و استفاده از تجربیات کشورهای که در زمینه گسترش زبان و ادبیات خود و استفاده از آن بعنوان قدرت نرم موفق عمل نموده‌اند.
۱۵. تحرک دیپلماتیک و حضور موفق در مجامع بین‌المللی و تلاش در جهت حل و فصل مسالمت‌آمیز بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی برای عدم توجیه حضور نیروهای خارجی در منطقه.

منابع

- (۱) احمدی، حمید (۱۳۶۹) ریشه های بحران در خاورمیانه، تهران: انتشارات مؤسسه کیهان.
- (۲) احمدی، حمید (۱۳۶۹) انقلاب اسلامی ایران و جنبش های اسلامی در خاورمیانه عربی، مجموعه مقالات پیرامون جهان سوم، به کوشش حاتم قادری، تهران: نشر سفیر.
- (۳) اسپوزیتو، جان ال (۱۳۸۲) انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه محسن مدیر شانه چی، تهران: انتشارات باز.
- (۴) امیدوار، احمد و حسین یکتا (۱۳۷۹) امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی روایتی جهانی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- (۵) باغستانی، سعید (۱۳۸۸) انقلاب اسلامی و بازتاب آن بر لبنان، تأملاتی در فلسفه ی انقلاب اسلامی و بازتاب های آن در جهان معاصر، مرکز پژوهش و اسناد ریاست جمهوری، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اسلامی فتوح قم.
- (۶) بیکی، مهدی (۱۳۸۸) قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع) و دبیرخانه همایش عملیات روانی.
- (۷) پیشگاهی فرد، زهرا، محمد قالیباف، مهدی پورطاهری و علی صادقی (۱۳۹۰) جایگاه قدرت نرم در قدرت ملی باتاکید بر جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد، سال بیستم، شماره ۶۱
- (۸) دهشیری، محمدرضا (۱۳۷۸) چرخه آرمان گرایی و واقع گرایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مجله سیاست خارجی، سال سیزدهم.
- (۹) رنجبران، داود (۱۳۸۹) جنگ نرم، تهران: ساحل اندیشه
- (۱۰) زرقانی، هادی (۱۳۸۸) مقدمه ای بر قدرت ملی مبانی، کارکردها، محاسبه و سنجش، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- (۱۱) سعیدیان، عبدالحسین (۱۳۶۹) کشورهای جهان، تهران: انتشارات علم و زندگی.
- (۱۲) عسگری، محمود (۱۳۸۲) بازتاب های انقلاب اسلامی در عراق، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال دهم، شماره ۴.
- (۱۳) عسگری، محمود (۱۳۸۹) رویکردی انتقادی به نظریه قدرت نرم، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره ۲۸.
- (۱۴) عطایی، فرهاد، روح الله قادری کنگاوری و نبی الله ابراهیمی (۱۳۹۰) دیپلماسی عمومی و قدرت نرم ایران و امریکا در عراق جدید، فصلنامه سیاست، دوره ۴۱، شماره ۳.

- ۱۵) عنایت، حمید (۱۳۷۸) نهادها و اندیشه های سیاسی در ایران و اسلام، چاپ دوم، تهران: انتشارات روزنه.
- ۱۶) گلشن پژوه، محمودرضا (۱۳۸۷) جمهوری اسلامی ایران و قدرت نرم (نگاهی به قدرت نرم افزاری جمهوری اسلامی ایران)، ناشر معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی، دفتر گسترش تولید علم، چاپ اول.
- ۱۷) نای، جوزف (۱۳۸۲) قدرت نرم، ترجمه محمد حسینی مقدم، فصلنامه راهبرد، مرکز تحقیقات استراتژیک. ش ۲۹.
- ۱۸) نای، جوزف (۱۳۹۰) قدرت نرم و رهبری، ترجمه عسگر قهرمان پور بناب، قدرت و جنگ نرم؛ از نظریه تا عمل، به کوشش حجت الله مرادی، چاپ چهارم، تهران: نشر ساقی.
- ۱۹) نای، جوزف (۱۳۸۳) کاربرد قدرت نرم، ترجمه سیدرضا میرطاهر، فصلنامه مطالعات راهبر دفاعی، سال دوم، شماره ششم.
- ۲۰) نای، جوزف (۱۳۸۹) قدرت نرم (ابزارهای موفقیت در سیاست بین الملل)، ترجمه سید محسن روحانی، مهدی ذوالفقاری، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق.
- ۲۱) هرسیج، حسین و اعظم ملایی (۱۳۸۷) قدرت نرم افزاری ایران در دوران ریاست جمهوری خاتمی، فصلنامه سیاست، دوره ۳۸ و شماره چهارم.
- ۲۲) هرسیج، حسین و مجتبی تویسرکانی (۱۳۸۹) تأثیر مؤلفه های هویت ساز ایرانی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۹.
- ۲۳) هرسیج، حسین، مجتبی تویسرکانی و لیلا جعفری (۱۳۸۸) ژئوپولیتیک قدرت نرم ایران، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال چهارم، شماره ۲.
- 24) Douglas, William.(1963). The Rights of the People. New York: pyramid Books.
- 25) Wolf,charles and Brian Rosen.(2004).public Diplomacy: How to think about and Improve it. The RAN.WWW.rand.org/pubs/occasional-papers/2004
- 26) nye, joseph s., jr "Think Again: soft power" foreign policy, vol.26,
- 27) nye, joseph s., jr "Hard power, soft power, and The war on Terrorism"
- 28) Ghabra. Shafeeq (2006) "Iraqi culture of violence" middle East Quaterly, summer volume vlll, Number3,Available:http://www.meform. org. Available: www.foreign policy.com.February
- 29) Held David and mathias koenig-Archibugi (2004) ,eds,American power in the 21st century, Cambridge and malden: polity